

Havva Engin:

Günümüz Almanya'sında Göçmen Çocuklarının Eğitim Sorunları Üzerine Kısa Saptamalar

1955 yılında Almanya-İtalya arasında yapılan anlaşma ile Almanya'ya işçi göçü başladı. Bunu, başka ülkelerle (örneğin İspanya, Portekiz, Yunanistan, Türkiye ve Yugoslaya) yapılan işçi alma anlaşmaları izledi. Bu tür anlaşmaların hedefi, Alman ekonomisinde İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan iş gücü açığını kapatmaktı...

Aradan geçen zaman sürecinde, Almanya politik bazda kendini 2000 yılına kadar göç ülkesi olarak kabul etmese de yıllardan beri "göç olgusu" Almanya gerçeklerinin bir parçasını oluşturuyor.

Son yıllarda yapılan çeşitli araştırmalar, Almanya'ya göç etmiş değişik göçmen gruplarının topluma uyumunun çok farklı şekillerde gerçekleştiğini ortaya koyuyor.

"Eğitimdeki başarı" temel alınırca, en başarılı göçmen cemaatini İspanyollar oluşturuyor. Onları; Doğu-Asya kökenli, Rus kökenli ve Yunan kökenli öğrenciler izliyor. En başarısız öğrenciler ise; Türk, Arap ve İtalyan kökenli olanlar.

Araştırmalar, göçmen gruplar arasındaki başarının ve başarısızlığın nedenleri üzerine kesin bir sonuca varamamışlar. Ortaya çıkan tablo, birkaç nedenin etkili olduğunu gösteriyor. Özellikle aşağıda sıralanmış nedenler hakkında kesin sonuçlar ortaya konulamamış:

- Ailelerin eğitim durumu: Değişik göçmen gruplar birbiriyle kıyaslandığında, hemen hemen hepsinin "eğitim seviyesi"nin düşük olduğu görülüyor. Örneğin İspanyol velilerinin İtalyan ve Türk veliler gibi – ki bunlar birinci kuşağı oluşturuyor – okul ve meslek eğitiminde sadece temel eğitimleri var. Buna karşın onların çocukları ve torunları, Almanya'da eğitimde en başarılı göçmen grup.
- Hane büyüklüğü: İtalyan, Türk veya İspanyol aileler karşılaştırıldığında, hemen hemen hepsinin aynı büyüklükte ve iki-üç çocuklu olduğu görülüyor.
- Din faktörü: Almanya'da en başarısız grubu Müslüman göçmenlerin – ki bunlar Türkler ve Filistin / Lübnan'lılardır – oluşturduğu ortada. Ama bu gerçek İtalyan kökenli çocukların neden daha başarısız olduğunu açıklayamıyor; zira İtalyanlar eğitimde en başarısız, İspanyollar en başarılı grup – ve ikisi de Katolik inancına mensup.

Sayılan nedenler sonuç vermediği için, başka nedenlerin aranması gerekiyor.

Kanımcı şu faktörler, göçmen grupların eğitim başarıları ve toplumsal uyumu için belirleyici:

- Örgütlenme: Zamanı, şekli, içeriği – ulaşım ve etki alanı;
- Göçmenlerin yerel kurumlar tarafından destek alması; onların bilgi, birikim ve iletişim ağlarını kullanabilmesi;
- Göç edilen eyalet (Bundesland) faktörü;
- Göç eden birinci kuşağın (Veli kuşağının) eğitim bilinci / eğitimin başarı ve toplumsal uyum için önemli olduğunun bilinci;
- Anavatanlarına geri dönüş isteği ve bunun gerçekleştirilmesi.

Örgütlenme

1960'lı yıllarda Almanya'ya işçi göçü akabinde gelen İtalyan, Türk ve Yunan göçmenler, ilk örgütlenme şekli olarak boş zamanlarını değerlendirme, spor ve hemşehrilik dernekleri kurmuşlar. Bunun aksine İspanyolların en yoğun – yaygın kurdukları dernek şekli, velileri eğitime - onları destekleme dernekleri ve başından beri velilerin % 50'sine ulaşıp burada örgütlemişler.

Bu dernekler, velilere kuruldukları günden beri, eğitim konularında bilgilendirme, danışmanlık ve seminerler vermiş ve bugün de vermeye devam ediyor. Yoğun olarak işledikleri konular arasında Alman eğitim sisteminin yapısı, iki-dilli eğitim, yoğunlaştırılmış Almanca kursları ve ev ödevlerinde yardım bulunuyor. Bu şekilde yoğun bilgi ile donanmış İspanyol veliler, çocuklarını çok daha verimli bir şekilde desteklemiş ve onların eğitim sistemindeki haklarının sıkı takipçisi olmuşlar.

Veli derneklerinin kuruluş aşamasında ve sonraki süreçte başarılı bir şekilde islemesindeki en büyük yardımı Katolik Kilisesi'nin sosyal hizmet ve yardımlaşma kuruluşu Caritas vermiş. Özellikle Nordrhein-Westfalen (NRW) eyaletine göç eden İspanyol aileleri, buradaki Caritas kurumunun bütün bilgi, birikim ve maddî ve manevî kaynaklarından yararlanma şansını bulmuş. Caritas, İspanyol velilere ve öğrencilere bilhassa Almanca dil kursu, ev ödevlerinde yoğun personel ve logistic yardım vermiş.

İtalyan, Yunan ve Türk göçmenler Almanya'ya geldiklerinde öncelikli olarak spor, geldikleri ülkeye yönelik siyaset ve hemşehrilik dernekleri kurmuşlar. Bu derneklerde konuşulan dil anadil olduğu için, onlara bu konularda destek olabilecek Almanca kuruluşları yok. Özellikle İtalyanlar ve Türkler, ilk veli derneklerini 1980'li yılların sonunda 1990'lı yılların başında kurmuşlar ve hiçbir zaman velilere ulaşma oranları yüksek olmamış. Burada bariz bir iletişim kopukluğundan söz edilebilir. Ne İtalyan, ne Türk velileri kendi dillerinde eğitim konularında bugüne kadar yeterince aydınlatılmayıp, Almanya'da eğitim sisteminin işleyişiyle ilgili bilgi donanımına sahip değiller ve çocuklarının hakkını arayamıyorlar.

Göç edilen eyalet (Bundesland) faktörü

Değişik göçmen gruplarının Almanya eğitim sistemindeki başarıları ve başarısızlıkları göç edilen eyaletin mevcut okul-eğitim sistemi ile de yakından bağlantılı görünüyor. Örneğin İtalyanlar yoğun bir şekilde Baden-Württemberg eyaletine gelmişler. Buradaki eğitim sisteminin bugüne değin en belirgin özelliği öğrencileri çok erken yaşta (dördüncü sınıfta) değişik okul tiplerine ayırması; yani yüksek eleme (high selection rate) olmasıdır. Göçmen çocuklarının büyük bir kısmının eğitim düzeyi düşük, sosyal çevresi zayıf, eğitime katkı yapamayacak ailelerden gelmiş olması ve Almanca'yı yetersiz konuşması, onların düşük eğitilmiş okullara gönderilmesi anlamına geliyor. Bugün bu eyalette lise diploması alabilen ve üniversite eğitimi alabilme yetkisini kazanabilen göçmen öğrenci oranı % 4'ü geçmiyor. Bu oran, başka eyaletlerde % 16'ya kadar varabiliyor.

İspanyol göçmenlerin şansı, eğitim sistemi bu denli elemeye dayalı olmayan Nordrhein-Westfalen (NRW) eyaletine göç etmeleri. Ve orada göçmen çocukların özellikle "comprehensive school" benzerinde değişik başarı düzeyi olan öğrencilere eğitim veren okullara gidebilmesi.

İtiraf edilmelidir ki, İspanyol çocuklar için yapılan açıklama Türk kökenli öğrenciler için geçerli değil. Zira onlar da yoğun olarak bu eyalete göç etmiş; ama hiç bir zaman İspanyol öğrencilerin başarı oranını yakalayamamışlar.

Göç eden birinci kuşağın (Veli kuşağının) eğitim bilinci / eğitimin başarı ve toplumsal uyum için önemli olduğunun bilinci

İspanyol veliler, birçok büyük şehirde göç sürecinin başında kurulan, ulaştığı ve örgütlediği veli sayısının hayli yüksek olduğu veli dernekleri sayesinde, Almanya'da çocuklarını bekleyen eğitim sorunları ile zamanlama açısından çok erken ve doğrudan muhatap olmuşlar. Buna bir de onlara yardım edip yol gösteren Alman kurumlarının bilgili ve birikimli eğitimcileri eklenirse, çocukların ne denli yüksek eğitimsel desteğe sahip oldukları ortaya çıkıyor. İspanyol velilerin kendilerini zaman içerisinde geliştirdiği, Almanca öğrendikleri ve böylelikle hem çocuklarına eğitim / öğretim konularında yardımcı oldukları hem de eğitim kurumları ve öğretmenler ile sıkı temas içerisinde buldukları görülüyor.

Türk ve İtalyan cemaatlerinin 1990'lı yılların başında ilk veli derneklerini kurdukları göz önünde bulundurulursa, bu cemaatlerin çocuklarının ne kadar uzun bir süre için desteksiz ve kılavuzsuz kaldıkları bariz bir şekilde ortada. Buna bir de veli derneklerinin bugün bile var olan düşük sayısı eklenirse; hem İtalyan hem de Türk cemaatinin ne kadar az veliye ulaştığı ve onlara kalıcı yardım götüremediği de aşikar.

Göçmenlerin anavatanlarına geri dönüş isteği ve bunun gerçekleştirilmesi

Almanya'ya 1950'li yıllardan itibaren iş göçü ile gelen değişik göçmen cemaatleri bu hususta kıyaslandığı zaman, hepsinin değişik strateji uyguladığı ve bunun da yetişen nesiller üzerinde birebir etki yaptığı görülüyor.

Örneğin İtalyan ve Türk cemaatlerinde uzun yıllar (1990'lı yılların başına kadar) anavatanına geri dönme isteği, onların yaşamlarına çok yoğun bir şekilde etki yapmış. Bu bağlamda, bütün ailevi planlar da buna göre yapılmış. Bu doğrultuda anavatandan mülk edinilip çocukların bir kısmı eğitim için oraya gönderilmiş.

Öte yandan söz konusu iki ülkenin ana göç politikasının, göçmenlerin bir gün geri dönmeleri ve onların çocuklarının anavatandaki eğitim sistemine kolay uyum sağlayabilmesi üzerine olduğu da belirtilmelidir. Bunun için anadilini öğrenip, konuşabilmek ve yazabilmek çok önemlidir. Bunu sağlayabilmek amacıyla iki devlet Almanya'ya konsoloslukları aracılığıyla öğretmen gönderip, oradaki vatandaşlarının çocuklarına ders vermiş ve bunu büyük ölçüde finanse etmiştir / etmektedir. Diğer bir anlatımla, bugün bile İtalyan ve Türk kökenli çocuklar – sayıları zamanla önemli ölçüde düşüş gösterse de – bu derslere devam etmektedir.

Göç eden vatandaşlarının yetişen nesillerinin göç ettikleri ülkelerde anadilini öğrenmeleri ve bilmeleri, Yunan devletinin de ana hedefini oluşturuyor. Yunan devleti bunun için vatandaşlarının yoğun olarak yaşadığı yerlerde, kendisinin finanse ettiği "Yunan liseleri" kurmuş. Bu okullar öğleden sonra ders veriyor; öğrenci başarılı olursa, lise diploması alıp Yunanistan'da yüksek eğitim alabilme imkanına kavuşabiliyor. Bu sayede başından beri iki-dilli yetişen Yunan kökenli öğrenciler, Alman eğitim sisteminde başarılı olmuşlardır.

İspanyol göçmenler bu hususta da değişik bir yol ve strateji izlemişler. Onlar, eğitim önceliğini yetişen nesillerin Alman eğitim sistemine olabildiğince hızlı bir şekilde adapte olması üzerine kurmuş. Dolayısıyla ana öncelik Almanca öğrenmek, İspanyolca'yı yaşatmak değil! Bu nedenle hiçbir zaman İspanyol devletinden öğretmen gönderilmesi talep edilmemiş; Alman kurumlarına da iki-dilli eğitim veren sınıflar kurulmaması için baskı oluşturulmuştur. Sonuç olarak öğrenciler çok iyi derecede Almanca bilmekte ve veli dernekleri sayesinde ev ödevlerinde yardım almaktalar. Bilinen bir gerçek, İspanyol kökenli öğrencilerin büyük bir kısmının anadillerini düşük düzeyde konuşuyor olması. Bu süreci, geçmiş yıllarda artan İspanyol-Alman evliliklerinin sayısı da etkilemiş. Bugün Almanya'da doğan İspanyol kökenli çocukların 80'i % bu tip "binational" evliliklerden. Öteki göçmen cemaatlerinde Almanlar ile evlilik oranı çok daha düşük.

Toparlayacak olursak, göçmenler için geldikleri ülkeye ve onun şartlarına zaman kaybetmeden odaklanmak ve özellikle eğitim sistemine uyum sağlayabilmesi için velileri ve

çocuklarını eğitip, desteklemek, geri dönüş isteği var olsa bile, cemaat için daha avantajlı bir durum oluşturuyor.

Sonuç

Almanya'daki farklı göçmen cemaatlerinin zaman içinde göç ettikleri ülkeye toplumsal uyumu ve eğitim başarısı incelendiğinde, değişik faktörlerin başarıyı tetiklediği ortaya çıkıyor. Bu bağlamda önem kazanan üç husus var:

1. Başarıyı getiren faktörler nelerdir?
2. Başarı, ne şekilde ve kiminle hayata geçirilmelidir?
3. Saptarılan "başarı faktörleri" topluma uyumda ve eğitim sisteminde başarı gösterememiş göçmen cemaatleri için ne gibi örnek teşkil edebilir?

Kanaatimce bugüne değin Almanya'da başarı gösterememiş (İtalyan ve Türk) göçmen cemaatlerine veya eğitim düzeyi ve ait olduğu sosyal çevresi zayıf olan yeni göçmenlere yönelik şu etkinlikler uygulanmalıdır:

- Göçmen velilere ve özellikle annelere gerekirse kendi dillerinde, düşük yoğunlukta (low level) eğitim konularında hizmet (Early Excellence modeli):

- o bebek bakımı ve beslenmesi
- o velilerin eğitim bilgisini yükselten kurslar
- o veli-çocuk ortaklaşa gerçekleştirilen kurslar

- Koordineli iki-dilli eğitim. Hedef çocukların kültürlerinden ve ailelerinden kopmamasını sağlamak ve böylelikle oluşabilecek kişilik bozukluklarını önlemek.

- Göçmen cemaatleri, kurumlar oluşturma aşamasında desteklemek; onları var olan institutional network'lere katmak; göçmen derneklerin yabancılık statüsünden kurtulmasını sağlamak.

- Eğitim mesleklerindeki değişik göçmen kökenli insanların sayısını önemli ölçüde arttırmak.

- Göçmen cemaatleriyle sosyal ve eğitim alanlarının yanında inanç bazında da beraber çalışmak (interreligious dialogue) ve böylelikle var olan ön yargıları ve yanlış anlamaları en aza indirmek.

Bu saydığım hususların kimileri kısa bir zamandan beri birkaç Alman eyaletinde uygulanıyor ve başarılı sonuçlar alınmaya başlandı.

Özetle

Dünyanın neresinde olursa, göçmenlerin ve yetişen nesillerin göç ettikleri toplumlara sosyal ve eğitimsel olarak uyum sağlayabilmeleri, göçmen ebeveyn ve özellikle annelerle kurulacak yoğun iletişimle ve onlara verilecek hizmetle birebir bağlantılıdır. Dolayısıyla dünyanın neresinde olursa olsun, başarılı göç politikası, kadınların ve annelerin kazanılması ve sosyal statüsünün düzeltilmesinden geçmektedir. Almanya'nın son elli yıldır göçmenlere uyguladığı veya uygula(ya)madığı göç politikalarından bu sonuç çıkmaktadır.